

ІСТОРІЯ КАРТОГРАФІЇ

УДК 528.9

Кардаш Т. В.

Київський національний університет імені Тараса Шевченка

КАРТОГРАФУВАННЯ ПОДІЙ ДРУГОЇ СВІТОВОЇ ВІЙНИ У США

Стаття присвячена питанням картографування подій Другої світової війни на історичних картах у США. Проаналізовано зміст географічних основ історичних карт виданих у США (особливості генералізації та її рівні), вивчено та досліджено тематичне навантаження представлених картографічних творів, таких як: «Second World War. Soviet Invasion 1939-1942», «Western Europe, 1940. Overlord plan, Combined bomber offensive, and German dispositions, 6 June 1944», «West-Central Europe, 1944. Allied gains in Europe (15 December 1944 – 7 May 1945)», «THE SECOND WORD WAR. THE PACIFIC THEATRE (1941-1945)», «FAR EAST AND PACIFIC, 1941-1945. MAJOR OPERATIONS OF WORLD WAR TWO IN THE PACIFIC THEATER», «SECOND WORD WAR. THE PACIFIC THEATER (1941-1945)», «ALLIED OPERATIONS IN WORLD WAR II (1942-1945)», «PACIFIC THEATER IN WWII (1941 – 1945)».

Дослідження історичних картографічних творів виданих у США дозволило виділити ряд розбіжностей від відчизняних історичних карт: схематичність географічної основи; відсутність елементів математичної основи (картографічної сітки, в деяких випадках масштабу); мала інформативність; умовні позначення нескладної структури; часткова невідповідність легенди з відображеним тематичним змістом на карті.

© Т. В. Кардаш

Ключові слова: історичні карти, картографування, Друга світова війна.

Вступ. У наші дні в історичній науці в США немає іншої проблеми, яка піддавалася б настільки ретельному і всебічному вивченню, як історія Другої світової війни.

У США Пентагон видає окремі історії кожного виду Збройних Сил у війні. Існує також багато книг присвячено атаці японців на Перл-Харбор і День Д («Day-D»). Саме цю операцію вони вважають головною битвою Другої світової війни.

Більшість американців впевнені, що саме вони внесли основний вклад в розгром нацистської Німеччини, а про вклад СРСР мають якесь туманне представлення.

І їхнє власне бачення війни можна зустріти на багатьох історичних картах. Тому вивчення питань щодо відображення тематичного змісту подій Другої світової війни на історичних мапах американських видань в даний час є досить актуально. Історичні карти відображають загальну наукову думку притаманну певній країні і це впливає на загальну думку пересічних громадян.

Вихідні передумови. Матеріал статті викладено з урахуванням положень загальної теорії картографії, картографічного моделювання, загальної теорії в галузі історичних карт, які викладені у працях Берлянта О., Дашкевич Я., Ісаєва Д., Лози Ю., Руденка Л., Саліщева К., Сосси Р., Хведчені С. й інших науковців.

Основна частина. Нами опрацьовано дев'ять історичних карт американських видань, які дозволяють розкрити характерні особливості побудови географічної основи, відображення змісту подій і застосування для цього відповідних способів зображення, компонування картографічних творів тощо.

Усі карти мають високий рівень генералізації елементів географічної основи, яка містить берегову лінію, елементи гідрографії, рельєф (лише на карті «Western Europe, 1940. Overlord plan, Combined bomber offensive, and German dispositions, 6 June 1944»), населені пункти (залежно від змісту карти можуть відноситися і до спеціального навантаження). Назви об'єктів відповідають картографованому історичному періоду. Згадані елементи, як і назви об'єктів, на картах актуалізовано відповідно до того чи іншого часового зрізу історії. Мапи характеризуються малою інформативністю.

До елементів спеціального змісту карти входять державні кордони, напрямки руху військ, військово-політичні угруповання, нейтральні країни, окуповані території, битви та операції тощо.

Розглянемо детальніше кожну з цих карт. Карта «Second World War. Soviet Invasion 1939-1942» [8], видана у 2009 р., присвячена подіям початку Другої світової війни в Європі (держави-учасниці обох коаліцій та окуповані ними землі у 1939-1942 рр.).

Компоновка – чітка з рамками. Присутній масштаб (1 : 25 000 000), географічна сітка – відсутня.

На карту не нанесено жодного населеного пункту, відсутні підписи міст, країн, об'єктів гідрографії. Кордони держав відповідають даним на 1938 р.

Щодо особливостей змісту відображуваних подій, то активність союзників, до яких входили США, зображено із більшим ступенем детальності у порівнянні з іншими учасниками військових дій. Що ж до окупованих територій, то в антигітлерівській коаліції її представлено на період 1939-1942 рр., а в гітлерівській коаліції – на період квітень-червень 1940 р.

Пересування військ обох сторін відображено способом знаків руху. Послідовність зайняття нових територій і військово-політичні угруповання зображено фоновим забарвленням. Союзники зображені червоним кольором (СРСР, Велика Британія, Грузія ін.), території, що були зайняті ними (Польща, Україна, Білорусія, Північна Буковина і Бессарабія, країни Прибалтики), відображені різним відтінком червоного кольору в залежності від року окупації. Синім кольором зображено гітлерівську коаліцію (Німеччина, Італія, Фінляндія, Албанія, Нідерланди та ін.), відтінками синього кольору – окуповані землі (Данія, Норвегія, Бельгія, Франція).

Карта «Western Europe, 1940. Overlord plan, Combined bomber offensive, and German dispositions, 6 June 1944» [12], видана у 2011 р., відображає стратегічну операцію «Оверлорд», проведену військами союзників з метою вторгнення на окуповану німецькими військами територію північно-західної Франції під час Другої світової війни. Головну роль у проведенні операції відіграли війська Сполучених Штатів, Великої Британії та Канади.

Карта має лінійний масштаб (1:50 000), картографічна сітка відсутня. Компоновка – чітка з рамками.

Способом локалізованих значків зображено місця розташування військ, способом ареалів – території бомбардувань

у Німеччині, способом лінійних знаків – лінії фронту та стратегічних операцій (наприклад, «D+90»), кордони держав, способом знаків руху – напрямки руху повітряного десанту та їх висадка на територію Франції.

Карта «West-Central Europe, 1944. Allied gains in Europe (15 December 1944 – 7 May 1945)» [11], опублікована у 2012 р., відображає звільнення союзниками земель з-під фашистської навали.

Масштаб карти лінійний (1:16 100 000). Відсутня картографічна сітка.

Компоновка – чітка з рамками.

Основна подія на карті – це звільнення території від фашистських окупантів на період з 15 грудня 1944 р. до 7 травня 1945 р., відображено способом ареалів. Лінійним способом зображено на карті межі цих земель, кордони держав (штрихпунктирною лінією).

Карта «THE SECOND WORD WAR. THE PACIFIC THEATRE (1941-1945)» [10], опублікована в 2013 р., присвячена операціям та битвам Другої світової війни на Тихоокеанському фронті.

До елементів математичної основи належать лінійний масштаб (1 : 48 300 000). Картографічна сітка відсутня, що характерно для більшості історичних карт. Компоновка карти – чітка з рамками.

До змісту географічної основи входять берегова лінія, гідрографічна мережа. Гідрографічна мережа – спрощена, складається лише з річок першого та другого порядку, немає підписів.

До елементів тематичного змісту належать місця битв, підконтрольні території обома сторонами війни періоду 1942 р., пересування військ союзників, лінії фронтів тощо.

Населені пункти (містечка, великі міста та столиці), кордони держав також відносяться до елементів спеціального навантаження.

Місця переможних битв та операцій обох сторін війни зображені на карті спрощеними художніми умовними знаками, що відрізняються між собою лише кольором. Місця битв супроводжуються підписами.

Підконтрольні території Японії представлені жовтим кольором, союзників – зеленим.

Легенда не відповідає навантаженню карти.

До допоміжного оснащення та додаткових даних належать так звана хронологічна шкала головних подій на період 1941-1945 рр. під назвою «TIMELINE», додаткова текстова інформація про Другу світову війну.

Карта «FAR EAST AND PACIFIC, 1941-1945. MAJOR OPERATIONS OF WORLD WAR TWO IN THE PACIFIC THEATER» [7], опублікована у 2014 р, присвячена операціям та битвам Другої світової війни на тихоокеанському театрі воєнних дій.

До елементів математичної основи належать лінійний масштаб (1:48 300 000). Картографічна сітка відсутня, що характерно для більшості історичних карт. Компонівка карти – чітка з рамками.

Географічну основу складає лише берегова лінія.

До елементів спеціального змісту належать місця переможних битв обох сторін війни періоду 1941-1945 рр., підконтрольні території Японії та союзників станом на 1942 р., пересування військ союзників, лінії фронтів, населені пункти, кордони держав тощо.

Населені пункти представлені без умовних позначень, лише є їх підписи. Також присутні назви держав.

Місця переможних битв та операцій обох сторін зображені на карті спрощеними художніми умовними знаками, що відрізняються між собою лише кольором. Кожна битва підписана. Підписи мають кольорове оформлення відповідно до кольору умовного позначення.

Легенда частково не відповідає змісту легенди.

До допоміжного оснащення та додаткових даних належить додаткова текстова інформація про події Другої світової війни.

Карта «SECOND WORD WAR. THE PACIFIC THEATER (1941-1945)» [9], опублікована у 2014 р, розкриває події війни на Тихоокеанському фронті.

Математична основа представлена лінійним масштабом (1:48 300 000) та картографічною проекцією. Картографічна сітка відсутня.

Компівонка карти – чітка з рамками. Елементи компівонки розміщено хаотично по всій карті, не перекриваючи тематичний зміст.

До елементів географічної основи належать берегова лінія, гідрографічна мережа. Гідрографічна мережа представлена річками першого порядку, які зображені лише на території, пов'язаних із

тематичним змістом.

На карті немає підписів гідрографії.

Спеціальне навантаження на картографічному творі представлено населеними пунктами, кордонами держав, місцями битв, рухом військ, лініями фронту, підконтрольними територіями.

Населені пункти відображені не по всій території картографування, а лише на тих територіях, що безпосередньо пов'язані із тематичним змістом карти.

Державні кордони зображені також тільки на територіях, що безпосередньо пов'язані з тематичним навантаженням.

Умовні позначення місць переможних битв мають простий художній рисунок і розрізняються за кольором.

Способом знаків руху (стрілками) і стилізованими малюнками позначено пересування військ.

Фоновим забарвленням відображено приналежність території до Японії чи союзників.

Елементи тематичного змісту супроводжуються рядом підписів різного шрифту та розміру (наприклад, населені пункти, назви держав, місця битв, пересування військ тощо).

Легенда частково не відповідає спеціальному навантаженню на карті.

Допоміжним оснащенням та додатковими даними є так звана лінія хронологічних подій «TIMELINE» на період 1941-1945 рр., текстова інформація про події війни.

Карта «ALLIED OPERATIONS IN WORLD WAR II (1942-1945)» [6], опублікована у 2012 р., розкриває події війни на Західноєвропейському, Східноєвропейському, Африканському фронтах у період 1942 – 1945 рр.

Математична основа представлена лінійним масштабом (1:16 100 000) та картографічною проекцією. Картографічна сітка відсутня.

Компоновка карти – чітка з рамками.

Географічна основа є досить схематичною. До її елементів належать берегова лінія, гідрографічна мережа. Елементи гідрографії супроводжуються підписами.

Спеціальне навантаження на карті представлено населеними пунктами, кордонами держав, рухом військ.

Населені пункти відображені не по всій території картографування, а лише на тих територіях, що безпосередньо

пов'язані із тематичним змістом карти.

Стрілками позначено пересування військ союзників.

Елементи тематичного змісту супроводжуються підписами. На карті представлені назви частин військ (наприклад, BRITISH 8-TH ARMY, 5-TH ARMY, 7-TH ARMY тощо), назви військових операцій та дати їх здійснення (наприклад, OVERLORD June 1944, TORCH, HUSKY, AVALANCHE September 1943 тощо).

Уся картографована територія має рожеве забарвлення.

Легенда містить в собі лише одне умовне позначення. Стрілками позначено пересування військ. Тому дана легенда не відповідає змісту карти.

Допоміжне оснащення та додаткові дані відсутні на цій карті.

Дана карта має гарну читаність. Але через невідповідність легенди тематичному змісту, карта може біти не зрозумілою читачеві.

Карта «EUROPEAN THEATER IN WWI: 1941 – 1945» [5, с. 95], опублікована у 2010 р., присвячена подіям Другої світової війни на території Європи у 1941 – 1945 рр.

Масштаб – лінійний (1:15 000 000). Картографічна сітка знаходиться під картографічним зображенням. Паралелі і меридіани проведені через 50.

Компоновка – чітка з рамками.

До елементів змісту географічної основи входять берегова лінія, гідрографічна мережа, населені пункти. Берегова лінія і елементи гідрографії відображені на карті способом лінійних знаків, населені пункти – способом локалізованих значків. Елементи гідрографії як і населені пункти на деяких ділянках картографованої території взагалі відсутні.

До елементів спеціального історичного змісту карти належать державні кордони, військово-політичні угруповання, нейтральні країни, території підконтрольні гітлерівській коаліції, головні битви та операції, наступи військ союзників.

Країни Осі представлені жовтим кольором, країни антигітлерівської коаліції – оранжевим, підконтрольні території нацистській Німеччині – зеленим кольором.

Головні битви та операції відображені спрощеними художніми малюнками. Вони супроводжуються підписами назв операцій та датами їх здійснення.

Наступи військ антигітлерівської коаліції зображено стрілками

оранжевого кольору.

Карта має підписи елементів гідрографії, населених пунктів, держав тощо.

До допоміжних і додаткових даних можна віднести таблицю, розміщену на вільному місці сторінки атласу під картою, що доповнює зміст тематичного навантаження.

Досліджуваний картографічний твір є мало інформативним. Частково, на нашу думку, не правильно відображає події. Наприклад, на карті представлена лише маленька частина території СРСР і її відображено як підконтрольну територію Німеччини, а не як країну антигітлерівської коаліції. Досить велику увагу приділено відображенню подій на Західному фронті та у північній Африці. В той час як Східний фронт взагалі не представлено.

Легенда частково не відповідає тематичному навантаженню карти, що робить карту важко зрозумілою для читача.

До допоміжних і додаткових даних можна віднести таблицю, розміщену на вільному місці сторінки атласу під картою, що доповнює зміст тематичного навантаження.

Згадані елементи, як і назви об'єктів, на історичному картографічному творі актуалізовано відповідно картографованому історичному періоду.

Карта «PACIFIC THEATER IN WWII (1941 – 1945)» [5, с. 94], опублікована у 2010 р., присвячена подіям Другої світової війни на території Тихого океану у 1941 – 1945 рр.

Масштаб – лінійний (1:50 000 000). Картографічна сітка знаходиться під картографічним зображенням. Паралелі і меридіани проведені через 150.

Компоновка – чітка з рамками.

До елементів змісту географічної основи відносять берегову лінію, гідрографічну мережу, населені пункти.

До елементів тематичного змісту входять державні кордони, нейтральні країни, Японія та підконтрольні їй території, країни антигітлерівської коаліції, головні битви та операції, наступи військ союзників тощо.

Так, Японія представлена жовтим кольором, підконтрольні їй території – зеленим кольором, країни-союзники – оранжевим кольором, нейтральні країни – сірим кольором.

Головні битви та операції зображені на картографічному творі у вигляді спрощених художніх малюнків. Кожна битва чи операція

супроводжується підписами назв та датами їх здійснення.

Наступи збройних сил союзників відображено знаками руху – стрілками оранжевого кольору.

Підписи на карті – це підписи держав, населених пунктів, орографії та гідрографії.

До допоміжних і додаткових даних можна віднести дві таблиці на тій же сторінці атласу, що доповнюють зміст картографічного твору.

Досліджувана історична карта є мало інформативною. Приділяє висвітленню подій лише зі сторони антигітлерівської коаліції, не висвітлюючи при цьому участі у війні СРСР тощо.

Легенди усіх карт – рядкові.

Країни, відображувані на історичних мапах США, об'єднані у військово-політичні угруповання. Червоним кольором позначають антигітлерівську коаліцію, синім – фашистський альянс (у СРСР традиційно використовують коричневий або сірий). Такі кольори також можна побачити на мапах Великої Британії.

На картографічних творах часто не зображують радянсько-фінську війну, участь СРСР у війні на Тихому океані тощо.

Висновок. Дослідивши та проаналізувавши представлені карти ми виділили ряд відмінностей від вітчизняних історичних картографічних творів: схематичність географічної основи; відсутність елементів математичної основи (картографічної сітки, в деяких випадках масштабу); мала інформативність; умовні позначення нескладної структури; часткова невідповідність легенди з відображеним тематичним змістом на карті. Щодо способів зображення, то одні з найбільш використовуваних є спосіб знаків руху та спосіб локалізованих значків. Хоча умовні позначення на історичних картах виданих у США є нескладної структури у порівнянні із вітчизняними картографічними творами. Для більшості карт також характерне фонове зафарбування.

В цілому у картографуванні подій Другої світової війни США перейшли в післявоєнний період від ідеологізованих підходів до більш об'єктивних оцінок, а потім і до критичного і самокритичного аналізу подій війни та ролі в ній різних держав і регіонів. Але незважаючи на це сьогодні Сполучені Штати Америки більшу увагу зосереджують в першу чергу на операціях Західного фронту, таких як: «Везерюбунг», «Оверлорд», «Арденнська», Салернська повітряно-десантна операція,

Нормандська операція тощо.

Також широко висвітлюються дії американських і британських військ на території Середземномор'я (наприклад, Сицилійська операція).

Битви Східного фронту Другої світової війни були одні з наймасштабніших у військовій історії світу, однак вони частково проігноровані і основну увагу США сконцентрують тільки на деяких головних операціях і баталіях війни (наприклад, Курська битва).

Рецензент – доктор географічних наук, професор Л. М. Даценко

Література:

1. Берлянт А. М. Картоведение: Учебник для вузов [Текст] / [А. М. Берлянт, А. В. Востокова, В. И. Кравцова и др.]; под ред. А. М. Берлянта. – М. : Аспект Пресс, 2003. – 477 с.

2. Берлянт А. М. Картография: Учебник для вузов [Текст]. – М. : Аспект Пресс, 2002. – 336 с.

3. Божок А. П. Картография: підручник [Текст] / А. П. Божок, А. М. молочко, В. І. Остроух; за ред. А. П. Божок – К.: Видавничо-поліграфічний центр «Київський університет», 2008. – 271 с.

4. Даценко Л. М. Навчальні карти для школи. Навчальний посібник для студентів географічного факультету зі спеціальності «картографія» [Текст]. – К. : ВГЛ «Обрії», 2008. – 108 с.

5. The historical Atlas of the World [Maps]. – U. S. A. : Madison, 2010. – 112 p.

6. Allied operations in World War II (1942-1945) [Electronic resource]. – Mode of access : http://www.emersonkent.com/map_archive/allied_operations_1942_1945.htm

7. Far East and Pacific, 1941-1945. Major operations of World War Two in the Pacific theater [Electronic resource]. – Mode of access : http://www.emersonkent.com/map_archive/wwii_major_operations_asia.htm

8. Second World War. Soviet Invasion 1939-1942 [Electronic resource]. – Mode of access :

[http://althistory.wikia.com/wiki/Union_of_Soviet_Socialist_Republics_\(Central_Victory\)](http://althistory.wikia.com/wiki/Union_of_Soviet_Socialist_Republics_(Central_Victory)).

9. Second World War. The Pacific theater (1941-1945) [Electronic resource]. – Mode of access :

http://ww2.wwarii.com/var/albums/maps_documents/pacific_theater/ww2-asia-overview.gif

10. The Second Word War. The Pacific theatre (1941-1945) [Electronic resource]. – Mode of access : http://olive-drab.com/od_history_ww2_maps.php.

11. West-Central Europe, 1944. Allied gains in Europe (15 December 1944 – 7 May 1945) [Electronic resource]. – Mode of access : http://www.emersonkent.com/map_archive/europe_1944_5.htm.

12. Western Europe, 1940. Overlord plan, Combined bomber offensive, and German dispositions, 6 June 1944 [Electronic resource]. – Mode of access : http://www.emersonkent.com/map_archive/operation_overlord.htm.

Т. В. Кардаш

КАРТОГРАФИРОВАНИЯ СОБЫТИЙ ВТОРОЙ МИРОВОЙ ВОЙНЫ В США

Статья посвящена вопросам картографирования событий Второй мировой войны на исторических картах в США. Проанализировано содержание географических основ исторических карт выданных в США (особенности генерализации и ее уровне), изучены и исследованы тематическую нагрузку представленных картографических произведений, таких как «Second World War. Soviet Invasion 1939-1942 », « Western Europe, 1940. Overlord plan, Combined bomber offensive, and German dispositions, 6 June 1944 », « West-Central Europe, 1944. Allied gains in Europe (15 December 1944 – 7 May 1945) », « THE SECOND WORD WAR. THE PACIFIC THEATRE (1941-1945) », « FAR EAST AND PACIFIC, 1941-1945. MAJOR OPERATIONS OF WORLD WAR TWO IN THE PACIFIC THEATER », « SECOND WORD WAR. THE PACIFIC THEATER (1941-1945) », « ALLIED OPERATIONS IN WORLD WAR II (1942-1945) », « PACIFIC THEATER IN WWII (1941 – 1945) ».

Исследование исторических картографических произведений выданных в США позволило выделить ряд разногласий от отечественных исторических карт: схематичность географической основы; отсутствие элементов математической основы (картографической сетки, в некоторых случаях масштаба) малая информативность; условные обозначения несложной структуры; частичное несоответствие легенды с отраженным тематическим содержанием на карте.

Ключевые слова: исторические карты, картографирование, Вторая мировая война.

T. Kardash

MAPPING OF WORLD WAR II IN THE USA

The article is dedicated to the issues of mapping events during the Second World War on the historical maps in the USA. The content of geographical foundations of the historical maps published in the USA is analyzed (particular attention is paid to peculiarities of generalization and its levels). The paper examines and investigates thematic loading of the presented mapping works such as: «Second World War. Soviet Invasion 1939-1942», «Western Europe, 1940. Overlord plan, Combined bomber offensive, and German dispositions, 6 June 1944», «West-Central Europe, 1944. Allied gains in Europe (15 December 1944 – 7 May 1945)», «THE SECOND WORD WAR. THE PACIFIC THEATRE (1941-1945)», «FAR EAST AND PACIFIC, 1941-1945. MAJOR OPERATIONS OF WORLD WAR TWO IN THE PACIFIC THEATER», «SECOND WORD WAR. THE PACIFIC THEATER (1941-1945)», «ALLIED OPERATIONS IN WORLD WAR II (1942-1945)», «PACIFIC THEATER IN WWII (1941 – 1945)».

The study of historical mapping works published in the USA makes it possible to identify a number of differences from native historical maps. There are the sketchiness of geographical base, the absence of mathematical basis elements (a mapping network, a scale in some cases), light informational content, symbols of simple (not complicated) structure, the partial contradiction of legend with thematic content displayed on the map.

Keywords: historical maps, mapping, World War II.

Надійшла до редакції 9 серпня 2016 р.